YANGI O‘ZBEKISTONDA YOSHLAR BANDLIGINI TA’MINLASHDA MAHALLA INSTITUTINING O‘RNI: NEET MUAMMOSI VA MOLIYAVIY QO‘LLAB-QUVVATLASH DASTURLARI SAMARADORLIGI

Ergasheva Nafisa Baxriddinovna
Mirzo Ulug‘bek nomidagi O‘zbekiston Milliy universiteti Jizzax filiali
“Iqtisodiyot va Turizm” kafedrasi katta o‘qituvchisi, PhD.
Bahodirbekov Shoxrux Bahriddin o‘g‘li
O‘zMU JF Iqtisodiyot yo‘nalishi talabasi
shohruhbahodirbekov33@gmail.com

Annotatsiya. Ushbu maqolada O‘zbekistonda yoshlar bandligini ta’minlash siyosatining natijalari rasmiy statistik ma’lumotlar va normativ-huquqiy hujjatlar asosida tahlil qilinadi. Tadqiqotda yoshlar ishsizligi va ta’lim hamda mehnatdan chetda qolgan yoshlar (NEET) ko‘rsatkichlari o‘rganilib, 2025-yilda amalga oshirilgan asosiy moliyaviy qo‘llab-quvvatlash dasturlari bitta ish o‘rniga sarflangan mablag‘ bo‘yicha o‘zaro solishtirilgan. Tahlil natijasida dasturlar o‘rtasida ish o‘rni qiymati bo‘yicha qariyb 22 barobar farq borligi aniqlangan hamda mahalla darajasida yoshlar bandligini oshirish bo‘yicha ilmiy-amaliy takliflar ishlab chiqilgan.

Kalit so‘zlar: yoshlar bandligi, NEET, mahalla, imtiyozli kredit, ish o‘rni qiymati, “Yoshlar biznesi”, “Kelajakka qadam”, Jizzax viloyati.

Yangi O‘zbekistonda yoshlar iqtisodiy taraqqiyotning asosiy harakatlantiruvchi kuchi sifatida qaralmoqda. Milliy statistika qo‘mitasi ma’lumotiga ko‘ra, 2025-yil 1-yanvar holatiga mamlakatda 14–30 yoshli yoshlar soni 9 630 556 kishi yoki jami aholining 25,7 foizini tashkil etgan [4]. Jizzax viloyatida bu ko‘rsatkich 413 321 kishi va 26,9 foizga teng bo‘lib, respublika o‘rtachasidan yuqori [5]. Bunday demografik tuzilma bir tomondan katta mehnat salohiyatini, ikkinchi tomondan esa har yili mehnat bozoriga kirib kelayotgan yuz minglab yoshlarni munosib ish bilan ta’minlash zaruratini anglatadi.

Yoshlarga oid davlat siyosatining huquqiy asosini “Yoshlarga oid davlat siyosati to‘g‘risida”gi Qonun tashkil etadi [6]. So‘nggi ikki yilda yoshlar bandligini qo‘llab-quvvatlashning yangi moliyaviy mexanizmlari joriy etildi. Xususan, 2025-yil 14-fevraldagi PQ-60-son qaror bilan Yoshlar tadbirkorligini rivojlantirish davlat maqsadli jamg‘armasi tashkil etilgan [7], 2026-yil 1-iyundagi PQ-210-son qaror bilan esa 2026–2028-yillarda 300 mingdan ortiq yoshni qamrab olish va 100 mingga yaqin yangi ish o‘rni yaratish vazifasi belgilangan [9]. 2026-yil “Mahallani rivojlantirish va jamiyatni yuksaltirish yili” deb e’lon qilinib, tegishli Davlat dasturida mahalla islohotlar markaziga qo‘yildi [8].

Ilmiy adabiyotlarda yoshlar bandligi masalasi turli nuqtai nazardan o‘rganilgan. M.Granovetterning tadqiqotida ish topishda kishining tanish-bilishlar tarmog‘i, ya’ni “zaif aloqalar” rasmiy kanallardan ko‘ra ko‘proq foyda berishi asoslangan [3]. O‘zbekiston sharoitida bunday ijtimoiy tarmoqning eng tabiiy shakli mahalla hisoblanadi. Yevropa ta’lim jamg‘armasining 2026-yilgi tahlilida ham

mamlakatda yoshlar uchun faol mehnat bozori choralarini kuchaytirish zarurligi qayd etilgan [1]. Biroq mahalliy tadqiqotlarda davlat dasturlarini bitta ish o‘rniga sarflangan mablag‘ nuqtai nazaridan solishtirish deyarli uchramaydi.

Ushbu tadqiqotning maqsadi yoshlar bandligini qo‘llab-quvvatlash dasturlarining natijadorligini baholash, NEET muammosining ko‘lamini aniqlash hamda mahalla darajasida yoshlar bandligini oshirish bo‘yicha ilmiy-amaliy takliflar ishlab chiqishdan iborat.

Tadqiqotda statistik tahlil, qiyosiy tahlil, dinamik qatorlar tahlili hamda mantiqiy umumlashtirish usullaridan foydalanildi. Tadqiqot ikki bosqichda olib borildi. Birinchi bosqichda Milliy statistika qo‘mitasi [4; 5], Jahon banki [2] va Yevropa ta’lim jamg‘armasi [1] ma’lumotlari asosida yoshlar ishsizligi hamda NEET ko‘rsatkichlarining 2017–2025-yillardagi holati o‘rganildi. Ikkinchi bosqichda Yoshlar ishlari agentligining 2025-yil yakunlari [12] asosida dasturlar natijadorligi baholandi. Buning uchun bitta ish o‘rniga to‘g‘ri keladigan mablag‘ ($C = M/J$) va bandlik koeffitsiyenti ($k = J/L$) hisoblandi, bu yerda M – ajratilgan mablag‘, J – band qilingan yoshlar soni, L – loyihalar soni.

Tahlillar shuni ko‘rsatadiki, 15–24 yoshli yoshlar ishsizligi 2017-yildagi 12,9 foizdan 2021-yilda 13,0 foizgacha ko‘tarilgan, 2022–2024-yillarda 10,8–10,9 foizgacha pasaygan, biroq 2025-yilda yana 11,4 foizga oshgan [2]. Shu davrda aholining umumiy ishsizlik darajasi 2020-yildagi 5,3 foizdan 2025-yilda 4,6 foizga kamaygan [1]. Demak, yoshlar ishsizligi umumiy ko‘rsatkichdan 2,5 barobar yuqori bo‘lib, umumiy holat yaxshilanganda ham yoshlarda sezilarli pasayish kuzatilmagan.

Ishsizlik ko‘rsatkichi faqat faol ish qidirayotganlarni qamrab oladi. Social Policy Lab tahliliga ko‘ra esa 14–30 yoshli yoshlarning 33,2 foizi na o‘qiydi, na ishlaydi, na kasb o‘rganadi. Qizlar orasida bu ko‘rsatkich 48,4 foiz, yigitlarda 19,4 foiz, kambag‘al oilalarda esa 53,9 foizni tashkil etadi [11]. Respublika o‘rtacha darajasi Jizzax viloyatiga tatbiq etilsa, viloyatda taxminan 137 ming nafar yosh (413 321 × 0,332) ta’lim va mehnatdan chetda qolgan bo‘lishi mumkin. Mamlakatda 9 mingdan ziyod mahalla mavjudligini [10] hisobga olsak, bitta mahallaga o‘rtacha 300 dan ortiq shunday yosh to‘g‘ri keladi.

2025-yilda 414 mingdan ortiq yosh bandlik va tadbirkorlik dasturlari orqali qo‘llab-quvvatlangan [12]. Asosiy dasturlar bo‘yicha hisob-kitoblar 1-jadvalda keltirilgan.

1-jadval.

Yoshlarni qo‘llab-quvvatlash dasturlarining 2025-yildagi natijadorligi

Dastur	**Mablag‘, mlrd so‘m**	**Loyihalar soni**	**Band yoshlar**	**C, mln so‘m**	**k**
“Yoshlar biznesi”	1 177,0	9 240	12 500	94,2	1,35
“Kelajakka qadam”	199,4	4 489	45 900	4,3	10,2
Yoshlar tadbirkorligi jamg‘armasi	–	1 300	3 000 dan ortiq	–	2,3

Manba: Yoshlar ishlari agentligi ma’lumotlari [12] asosida mualliflar hisob-kitobi.

“Yoshlar biznesi” dasturida bitta loyihaga o‘rtacha 127,4 mln so‘m kredit to‘g‘ri kelgan bo‘lsa-da, har bir loyiha o‘rtacha 1,35 nafar yoshni band qilgan, ya’ni dastur asosan o‘zini o‘zi band qilish vositasi bo‘lib qolmoqda. “Kelajakka qadam” dasturida loyihalar kichikroq (o‘rtacha 44,4 mln so‘m), lekin bandlik koeffitsiyenti ancha yuqori. Ikki dastur o‘rtasida ish o‘rni qiymatidagi farq qariyb 22 barobarni tashkil etadi. Bundan tashqari, 2025-yilda yoshlarga 1 334 gektar yer ajratilib, 2 566 nafar yosh doimiy daromad manbaiga ega bo‘lgan, “Yoshlar daftari” orqali 27 mingga yaqin murojaat ijobiy hal qilingan [12].

2026-yilda moliyalashtirish yanada kengaymoqda. PQ-210-son qarorga ko‘ra “Kelajakka qadam” dasturiga 85 mln AQSH dollari ekvivalentida mablag‘ yo‘naltiriladi, to‘qqizta tijorat banki 50 ming nafar yoshning biznes-reja tayyorlash xarajatlarini qoplaydi. Kredit hisobidan ishga olingan yoshlarning ish haqi eng kam oylik ish haqining kamida ikki barobari bo‘lishi shart qilib qo‘yilgan. Jizzax viloyati esa 2026-yil oxirigacha yoshlar biznes-inkubatori tashkil etiladigan dastlabki olti hudud qatoriga kiritilgan [9].

Olingan natijalar uchta muhim xulosaga olib keladi. Birinchidan, umumiy ishsizlikning kamayishi yoshlarga deyarli ta’sir qilmagan: iqtisodiy o‘sish mehnat bozoriga yangi kirib kelayotgan ishchi kuchini to‘liq qamrab olmayapti, ta’lim mazmuni va ish beruvchilar talablari o‘rtasidagi tafovut saqlanib qolmoqda. Ikkinchidan, NEET ko‘rsatkichi ishsizlikdan qariyb uch barobar katta, ya’ni asosiy muammo ochiq ishsizlik emas, balki yoshlarning, ayniqsa, qizlarning iqtisodiy nofaolligidir. Imtiyozli kreditlar esa ko‘proq tashabbuskor va kafili bor yoshlarga yetib boradi. Bunday qatlam bilan ishlashda mahalla yettiligi va yoshlar yetakchisining shaxsiy aloqalari bank yoki onlayn platformadan ko‘ra samaraliroq kanal bo‘lishi mumkin [3]. Uchinchidan, ish o‘rni qiymatidagi katta farq kredit hajmini emas, yaratilgan va saqlangan bandlikni asosiy mezon qilish kerakligini ko‘rsatadi. Shu bilan birga, “Kelajakka qadam” dasturidagi past qiymatni ehtiyotkorlik bilan talqin qilish lozim, chunki bitiruvchilarning bir qismi dasturdan tashqari ham ish topgan bo‘lishi mumkin.

O‘zbekiston, xususan, Jizzax viloyati sharoitida yoshlar bandligini oshirish uchun bir qator amaliy chora-tadbirlarni amalga oshirish tavsiya etiladi. Birinchidan, har bir mahallada band, ishsiz va NEET holatidagi yoshlar hamda 12 oydan keyin ishini saqlab qolganlar bo‘yicha yagona raqamli hisob – “Mahalla yoshlar bandligi pasporti”ni joriy etish lozim. Ikkinchidan, dasturlar hisobotlarida ajratilgan mablag‘ bilan birga bitta ish o‘rni qiymati va bandlik koeffitsiyentini e’lon qilish zarur. Uchinchidan, qizlar uchun masofaviy kasblarga o‘qitish va bola parvarishi xizmati bilan birga beriladigan kichik subsidiyalarni joriy etish maqsadga muvofiq. To‘rtinchidan, Jizzaxda tashkil etiladigan yoshlar biznes-inkubatori faoliyatini O‘zMU Jizzax filiali va boshqa oliy ta’lim muassasalari talabalarining tadbirkorlik loyihalari bilan bog‘lash kerak.

Xulosa qilib aytganda, mamlakatimizda yoshlar bandligi uchun keng moliyaviy imkoniyatlar yaratilgan, biroq ularning natijasi yoshlar ishsizligida hali yetarli darajada aks etmayapti. Mablag‘larni taqsimlashda yaratilgan va saqlangan ish o‘rni asosiy mezon bo‘lishi, yoshlari ulushi yuqori bo‘lgan Jizzax viloyatida esa qo‘llab-quvvatlash mahalla darajasida manzilli tashkil etilishi lozim.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. European Training Foundation. (2026). *Uzbekistan: Active labour market measures for youth* (Country Analysis PDF). ETF. https://www.etf.europa.eu/sites/default/files/2026-07/Country%20Analysis%20ALMP_Uzbekistan_Final_EN.pdf
2. Federal Reserve Bank of St. Louis. (2026). *Youth Unemployment Rate for Uzbekistan [SLUEM1524ZSUZB]* (World Bank, World Development Indicators). FRED. https://fred.stlouisfed.org/series/SLUEM1524ZSUZB
3. Granovetter, M. S. (1973). The Strength of Weak Ties. *American Journal of Sociology*, 78(6), 1360–1380. https://doi.org/10.1086/225469
4. Milliy statistika qo‘mitasi. (2025). *O‘zbekiston aholisining 25,7 foizini yoshlar tashkil etadi* (Press-reliz). https://stat.uz/uz/matbuot-markazi/qo-mita-yangiliklar/63066-o-zbekiston-aholisining-25-7-ini-yoshlar-tashkil-etadi
5. Milliy statistika qo‘mitasi. (2025). *O‘zbekistonda yoshlar soni qancha? (hududlar kesimida)* (Press-reliz). https://stat.uz/en/press-center/news-of-committee/63007-o-zbekistonda-yoshlar-soni-qancha-3
6. O‘zbekiston Respublikasi. (2016). *“Yoshlarga oid davlat siyosati to‘g‘risida”gi O‘RQ-406-son Qonuni*. Lex.uz. https://lex.uz/docs/-3026246
7. O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti. (2025). *PQ-60-son “Yoshlar tadbirkorligini hamda ularning bandligini ta’minlashga qaratilgan biznes loyihalarni qo‘llab-quvvatlash tizimini takomillashtirish chora-tadbirlari to‘g‘risida”gi qarori* (14.02.2025). Lex.uz. https://lex.uz/docs/-7386867
8. O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti. (2026a). *PF-22-son “Mahallani rivojlantirish va jamiyatni yuksaltirish yili” Davlat dasturi to‘g‘risidagi Farmoni* (16.02.2026). https://www.advice.uz/oz/document/4569
9. O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti. (2026b). *PQ-210-son “Tadbirkorlik loyihalarini qo‘llab-quvvatlash orqali yoshlar bandligini ta’minlashga doir qo‘shimcha chora-tadbirlar to‘g‘risida”gi qarori* (01.06.2026). Lex.uz. https://lex.uz/uz/docs/-8239691
10. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining matbuot xizmati. (2025, 26-dekabr). *Prezident Shavkat Mirziyoyev: “2026-yil barcha sohalarni rivojlantirishda tub burilish yili bo‘ladi”*. https://president.uz/oz/lists/view/8833
11. Social Policy Lab. (2026, 2-iyul). O‘zbekistondagi har uchinchi yosh ta’lim va mehnat bozoridan chetda qolmoqda. *Ta’lim xabarlari*. https://talimxabarlari.uz/74456/
12. Yoshlar ishlari agentligi. (2026, 7-yanvar). *Yoshlar bandligi va tadbirkorlik* (2025-yil yakunlari). https://gov.uz/oz/yoshlar/news/view/116840